Uitvoeringsagenda Voedselvisie

2024-2026

Behorende bij Voedselvisie Westerkwartier (2024-2030)

Gemeente Westerkwartier

Inhoudsopgave

1 Aanleiding **3**
2 Van Visie naar Uitvoering **4**
2.1 Uitvoeringsagenda Voedselvisie 4
2.2 Integrale aanpak 13
3 Voedseldialoog **14**
4 Voedselsubsidie Westerkwartier **15**
5 Evaluatie en Monitoring **16**
5.1 Evaluatie 16
5.2 Monitoring 16
6 Financiën **19**
7 Definities **20**
8 Bronnenlijst **21**

1 Aanleiding

De gemeente Westerkwartier erkent het belang van het thema voedsel en ziet ook een rol in het ondersteunen van activiteiten en initiatieven op dit gebied. Dit is terug te zien in het Voedselakkoord (2020-2022) en in de huidige Voedselvisie (2024-2030) met daaraan gekoppeld deze Uitvoeringsagenda Voedselvisie (2024-2026). In de Voedselvisie zijn de gemeentelijke ambities op het gebied van voedsel omschreven. Deze Uitvoeringsagenda is het uitvoeringsplan van de Voedselvisie en laat zien welke acties zullen worden uitgevoerd binnen deze collegeperiode.

Voor het bepalen welke acties de gemeente wil uitvoeren heeft deze gesproken met verschillende mensen uit het voedselnetwerk. Denk hierbij aan boeren, scholen, de Voedselbank en natuurlijk inwoners. Daarnaast zijn er gesprekken gevoerd met ambtenaren vanuit de verschillende gemeentelijke domeinen, zijn lokale voedselpartijen in dialoog gegaan met elkaar en heeft een raadsactiviteit plaatsgevonden. Tijdens deze activiteiten is feedback opgehaald om de Uitvoeringsagenda aan te scherpen en te vullen met mogelijke acties.

De gemeente speelt een ondersteunende rol in het ontwikkelen, maar vooral ook versterken en uitbreiden van bestaande netwerken, projecten en kennis. Daarnaast vindt de gemeente het belangrijk om een goed voorbeeld te zijn voor Westerkwartierse inwoners en organisaties. Daarom onderzoekt de gemeente ook wat er gedaan kan worden om binnen het gemeentehuis gezonder, duurzamer en meer lokaal te eten.

Voedsel in het Westerkwartier

Als mensen krijgen wij allemaal elke dag meerdere keren te maken met voedsel. Soms eten wij snel iets onderweg, soms tafelen wij uitgebreid met elkaar en soms lukt het niet om eten te kopen of te bereiden. Het is een onderwerp dat bij elk huishouden speelt en invloed heeft op ieders gezondheid. Het eten van gezonde voeding is cruciaal voor het behouden van een goede gezondheid, omdat dit het risico op overgewicht verlaagt en daarmee ook de kans op ziektes verkleint.[1] In het Westerkwartier heeft meer dan de helft van de volwassenen (52,7%) te maken met overgewicht.[2] Ook groeit het aantal jongeren met overgewicht jaarlijks.[3] Dit komt o.a. doordat de toegang tot genoeg en gezond eten (voedselzekerheid) niet voor iedereen gelijk is.[4]

Daarnaast heeft de manier waarop wij voedsel produceren en consumeren grote invloed op onze aarde.[6] In het Westerkwartier werken boeren al hard aan het verbeteren van de biodiversiteit, het sluiten van kringlopen en het verminderen van uitstoot van broeikasgassen. De gemeente is trots op deze inzet van de boeren. Toch kunnen wij met zijn allen nog stappen zetten, bijvoorbeeld door het lokale aanbod van hun producten te vergroten. Hiermee wordt bespaard op uitlaatgassen, verpakkingsmiddelen en conserveringsmiddelen.[6] Bovendien is lokaal voedsel meestal beter voor de wereld, verser en lekkerder.

Ook is het belangrijk dat wij anders met ons voedsel omgaan. Wij verspillen namelijk met zijn allen enorm veel voedsel: thuis, maar ook juist in kantines, en andere eetgelegenheden.[7] Nederlanders verspillen thuis gemiddeld 33,4 kilo aan vast voedsel per persoon per jaar, wat 23 tot 32% is van voedselverspilling door de gehele keten.[8] Wanneer wij voedsel verspillen, verspillen we ook alle inzet om het te produceren, verwerken en transporteren.[7] Door slimmer met ons voedsel om te gaan, zorgen wij ervoor dat alle inzet niet voor niks is geweest.

2 Van Visie naar Uitvoering

In de Voedselvisie (2024-2030) zijn de gemeentelijk ambities opgenomen voor 2030. Deze Uitvoeringsagenda Voedselvisie beschrijft de acties die de gemeente in de huidige collegeperiode (2024-2026) gaat uitvoeren om de deze ambitie te bereiken. Meedoen aan activiteiten vanuit deze Uitvoeringagenda is geheel vrijwillig. Jaarlijks zal een evaluatie van deze Uitvoeringsagenda en de gerelateerde doelstellingen en activiteiten worden gedaan. Hoofdstuk 6 omschrijft hoe de doelstellingen worden gemonitord en geëvalueerd. Op basis van de resultaten hiervan worden de vervolgstappen bepaald.

> Ambitie
>
> In 2030 produceren en consumeren wij voedsel duurzamer, gezonder en meer van dichtbij in het Westerkwartier

De gemeente zet in op onderstaande vier speerpunten. De komende jaren werkt de gemeente samen met relevante partijen aan projecten, initiatieven en interventies binnen deze speerpunten:

1. Duurzame landbouw
2. Onze gezonde voedselomgeving
3. Gezond eten en van dichtbij
4. Minder voedselverspilling

Er gebeurt al veel in het Westerkwartier op bovenstaande vier speerpunten. Dit is ook al toegelicht in de Voedselvisie en moedigen wij als gemeente graag aan. De focus van deze Uitvoeringsagenda ligt op de nieuwe acties die uitgevoerd zullen worden, naast dat wat er al is.

2.1 Uitvoeringsagenda Voedselvisie

Speerpunt 1: Duurzame landbouw

Doelstelling

Aan het einde van 2026 zijn de drie acties binnen het speerpunt Duurzame landbouw opgestart of uitgevoerd en hiermee werkt de gemeente, met betrokkenheid van lokale boeren en organisaties, aan het verduurzamen van de Westerkwartierse landbouw.

Waar zet de gemeente op in?

1. Gemeentelijk toetsingskader voor voedseltuinen en voedselbossen

Wat: er komen steeds vaker vragen en vergunningsaanvragen binnen bij de gemeente voor het starten van een voedselbos en/of voedseltuin. Ondanks dat de gemeente in principe dit soort initiatieven aanmoedigt loopt het vaak stuk op zaken als het bestemmingsplan of bescherming van weidevogels. Er zijn vaak mogelijkheden, maar deze vereisen duidelijkheid. Het toetsingskader legt vast hoe de gemeente naar dergelijke initiatieven kijkt en welke voorwaarden voor initiatiefnemers van toepassing zijn. Dit biedt richting en inzicht in wat wel en niet mogelijk is en vormt tegelijkertijd een basis voor gemeentelijke besluitvorming. De fractie van GroenLinks heeft over dit onderwerp een motie ingediend, die is aangenomen, en met deze actie wordt uitvoering gegeven aan die motie.

Waarom: door een toetsingskader voor voedseltuinen en -bossen te ontwikkelen wordt het eenvoudiger voor zowel ambtenaren als initiatiefnemers om te beoordelen welke mogelijkheden, voorwaarden en benodigdheden er zijn om deze te realiseren. Voedseltuinen en -bossen diversifiëren voedselproductie in het Westerkwartier, wat leidt tot meer lokale consumptie. Bovendien vervullen voedseltuinen en -bossen vaak een maatschappelijke rol, zoals sociale voedseltuinen of als locatie voor schoolexcursies. Zo kan deze activiteit bijdragen aan het realiseren van duurzamere en maatschappij-inclusievere landbouw in het Westerkwartier.

Hoe: beleidsmedewerkers en -adviseurs ontwikkelen dit toetsingskader. Hiervoor dient mede als input hoe andere gemeenten dit hebben opgepakt, de Green Deal Voedselbossen en overig overheidsbeleid. Dit toetsingskader wordt getoetst bij relevante partijen uit het voedseltuin- en voedselbosnetwerk.

Wie: beleidsmedewerkers en -adviseurs landschap, ruimtelijke ontwikkeling en landbouw en Aanjager Voedselvisie ontwikkelen dit toetsingskader met input van relevante partijen.

Wanneer: start medio januari 2025.

2. Boer – burgerverbinding versterken

Wat: de voedselketen is lang niet meer zo transparant en inzichtelijk zoals die enkele tientallen jaren geleden was. Dit is langzaam zo gegroeid en komt mede doordat de voedselketen erg internationaal en zeer efficiënt georganiseerd is. Deze situatie heeft veel voordelen, maar ook nadelen. Eén van die nadelen is dat de burger vaak niet goed meer weet wat er op een boerderij gebeurt en welke lastige keuzes en afwegingen een boer moet maken. De productie en de eindconsument zijn twee gescheiden werelden. De burger en de boer lijken elkaar niet altijd even goed te begrijpen. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in de discussie rondom het verduurzamen van de landbouwsector.

De gemeente gaat, samen met lokale landbouworganisaties, opzoek naar activiteiten om deze verbinding te versterken. Dit zou kunnen in de vorm van een vaste rubriek in de lokale krant. In deze rubriek zouden persoonlijke verhalen van lokale boeren (e.g. over het bedrijf, de afwegingen, de experimenten of hun leerpunten) kunnen worden gedeeld. Juist nu er veel verandert in de landbouwsector en er ook veel onzekerheid is, is het interessant om die persoonlijke verhalen te delen en meer verbinding te creëren. De gemeente wil samen met landbouworganisaties in het Westerkwartier bepalen wat er wordt opgepakt om de boer-burger verbinding te versterken.

Waarom: door meer aandacht te geven aan onze boeren, krijgen inwoners van het Westerkwartier een beter inzicht in onze agrarische sector, de mensen en wat er zoal geproduceerd wordt. Dit vergroot hun affiniteit met lokale boerderijen en helpt hen meer begrip te krijgen voor de uitdagingen waarmee boeren te maken hebben. De gemeente streeft ernaar om op deze manier de band tussen boeren en burgers te versterken, wat kan leiden tot een grotere bereidheid om lokaal in te kopen. Bovendien kunnen educatieve activiteiten, evenementen en samenwerking tussen boeren en de gemeenschap bijdragen aan een gedeeld begrip van de uitdagingen rondom duurzame landbouwpraktijken en voedselproductie.

Hoe: Aanjager Voedselvisie zoekt samen met lokale partners naar manieren om de boer-burger verbinding te sterken. Een voorbeeld is een vaste rubriek in een lokale krant waarin er verhalen van de boer worden verteld.

Wie: Aanjager Voedselvisie en boeren. Mogelijk ook samenwerken met bijvoorbeeld Werkgroep Wenakker, Westerkwartier Boert Bewust, BoerenNatuur Groningen West, LTO Westerkwartier.

Wanneer: start medio februari 2025.

3. Gemeente – boerverbinding versterken

Wat: ditzelfde geldt voor de verbinding tussen de gemeente en de boer. Er wordt al veel georganiseerd binnen de gemeente Westerkwartier om de verbinding tussen de gemeente en de boer te versterken. Zo is er een werkgroep Wenakker waarbij raadsleden, ambtenaren en Westerkwartierse boeren elkaar ontmoeten en gezamenlijk richting kunnen geven aan de gemeentelijke activiteiten. Daarnaast is er sinds 2023 een ca. maandelijks bedrijfsbezoek van de gemeente bij één van de agrarische ondernemers in het Westerkwartier. Zo blijft de gemeente beter verbonden met de boerenondernemers en hun uitdagingen. Vanuit de Uitvoeringsagenda Voedselvisie sluit de Aanjager Voedselvisie vanaf 2025 hierbij ook regelmatig aan om goed verbonden te blijven met de boerencontext.

Waarom: door beter verbonden blijven met de boerencontext kan de Aanjager Voedselvisie inzicht krijgen in de behoeften en uitdagingen van boerenondernemers, waardoor activiteiten daarop beter afgestemd kunnen worden.

Hoe: Aanjager Voedselvisie stemt af met beleidsmedewerkers landschap wanneer de aanjager kan aansluiten bij een bedrijfsbezoek.

Wie: Aanjager Voedselvisie in samenwerking met beleidsmedewerkers landschap.

Wanneer: start medio maart 2025.

Speerpunt 2: Onze gezonde voedselomgeving

Doelstelling

Aan het einde van 2026 heeft de Uitvoeringsagenda ondersteund in de ontwikkeling en/of uitvoering van de onderstaande drie acties, gericht op het realiseren van een gezonde voedselomgeving, met de betrokkenheid van ten minste zes lokale partijen.

Waar zet de gemeente op in?

1. Pilot gezonde voedselomgeving

Wat: integrale aanpak met o.a. overheid, ondernemers, inwoners, onderzoek om een pilot te draaien waar een voedselomgeving gezonder wordt gemaakt. Met onderzoek moet onderzocht

worden welke effecten dit heeft en hoe het wordt ervaren door stakeholders. Mogelijk kan het meetinstrument de 'Voedselomgevingsscore' worden gebruikt.[9]

Waarom: om een gezonde voedselomgeving te realiseren in het Westerkwartier, is het relevant om te weten welke mogelijkheden er zijn om dit te doen. Via de pilot gezonde voedselomgeving onderzoekt de gemeente in samenwerking met relevante partijen dit. Op basis van de resultaten kunnen de vervolgstappen worden bepaald.

Hoe: vanuit het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) wordt er een project opgezet.

Wie: beleidsmedewerker publieke gezondheid en Aanjager Voedselvisie in samenwerking met inwoners en andere relevante partijen. Bijvoorbeeld: lokale maatschappelijke organisaties, supermarkt en Hanze.

Wanneer: start medio januari 2025.

2. IWP-onderzoek: gezond abribeleid en gezond ruimtelijk beleid?

Wat: in de abri's (o.a. bushokjes en posterplekken) is veel reclame met ongezond voedsel. Uit onderzoek blijkt dat dit de consumptie van ongezond voedsel vergroot. Enkele gemeenten hebben al een abribeleid opgesteld dat dit onmogelijk of moeilijker maakt. Wil de gemeente Westerkwartier ook deze richting op en hoe zou dat kunnen? Middels een Innovatiewerkplaats (IWP), een onderzoeksproject tussen kennisinstellingen en de beroepspraktijk, wil de gemeente onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om in het Westerkwartier bepaalde eisen te stellen aan voedselreclames.

Waarom: om een gezonde voedselomgeving te realiseren in het Westerkwartier, is het relevant om te weten welke mogelijkheden er zijn om gezond voedsel zichtbaarder en toegankelijker te maken voor inwoners. Via het IWP-onderzoek komen we te weten welke mogelijkheden er zijn om dit via beleid op voedselreclames te doen. Op basis van de resultaten kunnen de eventuele vervolgstappen worden bepaald.

Hoe: deze onderwerpen lenen zich goed voor een verkennend onderzoek door studenten en zodoende wordt de koppeling gemaakt met de Innovatiewerkplaats.

Wie: verschillende beleidsmedewerkers, Aanjager Voedselvisie, IWP.

Wanneer: start medio januari 2025.

3. Ontwikkeling en gebruik checklist gezonde leef- en voedselomgeving

Wat: de gemeente wil toewerken naar een gezonde voedselomgeving. Daarom ziet de gemeente ook kansen om dit mee te nemen in nieuw te bouwen projecten en woonwijken. Vaak worden er functies meegenomen zoals speelplaatsen en openbaar groen. Hier zou een voedselfunctie, bijvoorbeeld in de vorm van een wijkmoestuin of een boomgaard, aan toegevoegd kunnen worden. Een checklist voor een gezonde leef- en voedselomgeving zou hierin kunnen ondersteunen.

Waarom: door een checklist voor een gezonde leef- en voedselomgeving te ontwikkelen, wordt het eenvoudiger voor zowel ambtenaren, stadsontwerpers en aannemers om te beoordelen welke mogelijkheden, voorwaarden en benodigdheden er zijn om deze te realiseren in (nieuw)bouwprojecten. Zo kunnen de gemeente en andere relevante partijen op laagdrempelige wijze elementen toevoegen in bouwprojecten die bijdragen aan een gezondere voedselomgeving in het Westerkwartier.

Hoe: samen met de GGD Groningen wordt een algemene checklist ontwikkeld als het gaat om gezonde leef- en voedselomgeving waar rekening mee gehouden moet worden bij woonplannen/projectontwikkeling.

Wie: beleidsmedewerker Publieke Gezondheid, Aanjager Voedselvisie, beleidsmedewerker wonen en de GGD.

Wanneer: start medio januari 2025.

Speerpunt 3: Gezond eten en van dichtbij

Doelstelling

Aan het einde van 2026 heeft de Uitvoeringsagenda ondersteund in de ontwikkeling en/of uitvoering van de onderstaande vijf verkenningen, met de betrokkenheid van ten minste zes lokale partijen.

Waar zet de gemeente op in?

1. IWP-onderzoek: gezond voedsel als basisvoorziening?

Wat: veel basisbehoeften zijn door de overheid goed georganiseerd, als dan niet goed weggezet bij publieke aanbieders. Bijvoorbeeld openbaar vervoer, huisvesting of toegang tot informatie via de bibliotheek. Dit geldt niet voor de basisbehoefte gezond voedsel. Gezond voedsel is voor lang niet iedereen toegankelijk. Inwoners zijn veelal overgeleverd aan de markt met commerciële partijen en weinig toezicht. 80% van wat er in de supermarkt ligt zit niet in de Schijf van Vijf.[10] Moet de overheid, bijvoorbeeld de gemeente, meer verantwoordelijkheid nemen met betrekking tot gezond voedsel voor de Westerkwartierders?

Waarom: met de voedselbank hebben we een goede noodvoorziening. De voedselbank verricht wonderen, maar het voedsel is niet altijd gezond. Met gezond en lekker voedsel als basisvoorziening wil de gemeente voorkomen dat mensen bij een voedselbank hoeven aan te kloppen. Het is preventief i.p.v. curatief. Op verschillende plekken in het land wordt er geëxperimenteerd met gezond voedsel als basisvoorziening, bijvoorbeeld door Mensa Mensa. Hoe

zou zoiets soortgelijks werken in het Westerkwartier? Middels een IWP-onderzoek in samenwerking met de Hanze kan de gemeente dit verkennen.

Hoe: een IWP-onderzoek.

Wie: Aanjager Voedselvisie, IWP en Hanze; mogelijk ook met Sociaal Werk de Schans, Humanitas en de Voedselbank.

Wanneer: start medio maart 2025.

2. Kijkje in eigen keuken: Westerkwartier eet lokaal en gezond

Wat: de gemeente moedigt ondernemers en inwoners aan lokaal en gezond in te kopen. Dan moet de gemeente natuurlijk zelf ook het goede voorbeeld geven. De gemeente onderzoekt hoe er binnen het gemeentehuis meer lokaal en gezonder voedsel kan worden aangeboden. Op basis van de mogelijkheden gaat de gemeente aan de slag.

Waarom: de wens is om meer lokaal te consumeren in het gehele Westerkwartier. De gemeente wil graag het goede voorbeeld geven en dit doorvoeren in het gemeentehuis. Zo draagt de gemeente ook een eigen steentje bij aan het meer lokaal inkopen en consumeren. Daarnaast biedt de gemeente zijn ambtenaren op deze manier ook (meer) gezond en lekker voedsel aan, waardoor het makkelijker voor hen is om meer groente en fruit te consumeren gedurende de week. Dit bevordert niet alleen de gezondheid van onze medewerkers, maar versterkt mogelijk ook de bewustwording van het belang van lokale producten binnen de gemeenschap. Op deze wijze beoogt de gemeente bij te dragen aan het meer gezond en lokaal consumeren in het Westerkwartier.

Hoe: er wordt een intern project gestart, waarin dit gezamenlijk met activiteit 2 van speerpunt 4 "Kijkje in eigen keuken: Voedselverspilling" in eenzelfde project wordt opgepakt.

Wie: Aanjager Voedselvisie, bodes, facilitaire dienst en huidige leveranciers. Daarnaast zouden werknemers of nieuwe leveranciers mogelijk betrokken kunnen worden.

Wanneer: start medio februari 2025.

3. Promoten korte keten

Wat: een korte keten heeft, zoals eerder beschreven, vele voordelen. Zodoende willen we deze promoten en aanjagen. De eerste stap is om de verschillende voedselpartijen uit het Westerkwartier beter te verbinden. Vervolgens kunnen we onderzoeken waar er nog kansen liggen.

Waarom: om een korte keten te realiseren in het Westerkwartier, is het relevant om te weten welke mogelijkheden er zijn om lokaal voedsel zichtbaarder en toegankelijker te maken voor inwoners. Door lokale voedselpartijen beter te verbinden komt de gemeente te weten welke mogelijkheden er zijn om dit te doen. Op basis van de resultaten kunnen de vervolgstappen worden bepaald.

Hoe: de Aanjager Voedselvisie kent veel voedsel partijen in de gemeente en kan verbindingen leggen. Het kan hier bijvoorbeeld gaan om verbinding te leggen tussen scholen en restaurants met lokale boeren.

Wie: Aanjager Voedselvisie. Deze verbindende rol speelt de aanjager zowel proactief als op aanvraag.

Wanneer: start medio maart 2025.

4. Verkenning voedselzekerheid

Wat: de gemeente wil actie ondernemen op het gebied van voedselzekerheid. Voedselzekerheid is op het moment geen vanzelfsprekendheid voor al onze inwoners en boeren. Dit gaat over de mogelijkheid om voedsel te kopen, maar ook over de toekomstbestendigheid van lokale productie en het aanbod van betaalbare gezonde voeding in de supermarkt. Voordat de gemeente aan de slag gaat, is het belangrijk om de huidige situatie in kaart te krijgen. Op basis van de uitkomsten van de verkenning, kunnen de vervolgstappen worden bepaald om dit te doen.

Waarom: de gemeente wil stappen nemen om de voedselzekerheid in het Westerkwartier te vergroten. Hiervoor is het relevant om te weten vanuit welke situatie wij starten en waar mogelijke acties liggen om dit te doen. Op basis van deze verkenning kunnen de vervolgstappen worden bepaald.

Hoe: er wordt een verkenning gedaan naar de huidige stand van zaken met betrekking tot voedselzekerheid in het Westerkwartier. Dit wordt gedaan middels deskresearch en gesprekken met lokale partners.

Wie: Aanjager Voedselvisie in samenwerking met beleidsmedewerker Armoede, maar ook bijvoorbeeld inwoners, LTO Westerkwartier, Werkgroep Wenakker supermarkten en maatschappelijke en netwerkorganisaties, zoals de Voedselbank en het Armoedepact.

Wanneer: start medio februari 2025.

5. Verkenning mogelijkheden borstvoedingsvriendelijke gemeente

Wat: het geven van borstvoeding draagt bij aan de gezondheid en het welzijn van zowel baby's als moeders. Zo krijgen baby's de mogelijkheid om voldoende borstvoeding te krijgen, waarmee de kans op kinderziekten wordt verkleind, en hebben moeders minder kans op pijnklachten. Daarnaast bevordert een borstvoedingsvriendelijk beleid inclusiviteit en gelijkheid, doordat het vrouwen de mogelijkheid geeft om hun kinderen in de openbare ruimte te voeden. Dit sluit aan bij bredere gemeentelijke doelen rondom gezondheid, welzijn en zorg voor kwetsbare groepen. De gemeente verkent hoe de openbare omgeving kan worden aangepast zodat deze borstvoeding actief ondersteunt. Deze verkenning kan ook leiden tot meer bewustwording en samenwerking met lokale organisaties, waardoor de gemeente een gezonde start voor alle inwoners stimuleert.

Waarom: door te verkennen hoe de gemeente de openbare omgeving kan aanpassen zodat deze borstvoeding actief ondersteunt, kan de gemeente ook bijdragen aan een betere volksgezondheid

op de lange termijn. Op basis van de uitkomsten van de verkenning, kunnen de vervolgstappen worden bepaald om dit te doen.

Hoe: er wordt een verkenning gedaan naar de mogelijkheden om een meer borstvoedingsvriendelijke gemeente te worden. Dit wordt gedaan in samenwerking met maatschappelijke organisaties.

Wie: Aanjager Voedselvisie in samenwerking met bijvoorbeeld maatschappelijke organisaties en inwoners.

Wanneer: start medio februari 2025.

Speerpunt 4: Minder voedselverspilling

Doelstelling
Aan het einde van 2026 heeft de gemeente de twee acties binnen het speerpunt Minder voedselverspilling opgestart of uitgevoerd met betrokkenheid van minimaal vijf lokale partijen.

Waar zet de gemeente op in?

1. Toolbox Voedingscentrum inventariseren en waar passend inzetten

Wat: het Voedingscentrum heeft een toolbox ontwikkeld voor gemeenten waarin tools zijn omschreven om voedselverspilling te verminderen bij inwoners. Hier komen een aantal praktische handvatten uit die gemeenten kunnen gebruiken. Hiervoor valt te denken aan:

- promoten van receptenzoekers voor koken met restjes (e.g. Slim Koken, Empty the Fridge en de receptenzoeker van het Voedingscentrum);
- promoten van de Bewaarwijzer van het Voedingscentrum;
- verkennen of de gemeente de Eetmaat en de Ja-Nee-Koelkaststicker en Vriezersticker gratis kunnen aanbieden aan inwoners of juist aan bepaalde doelgroepen; en
- verkennen samenwerking met Samen Tegen Voedselverspilling.

Waarom: door bestaande tools op een juiste wijze in te zetten, kan bewustwording en gedragsverandering rondom voedselverspilling aangewakkerd worden. Via een verkenning van welke tools toepasbaar zijn in het Westerkwartier, kunnen wij met ons allen op laagdrempelige wijze aan de slag gaan met voedselverspilling.

Hoe: inventariseren welke tools de gemeente in willen zetten en voor welk doel.

Wie: Aanjager Voedselvisie in goede samenwerking met bijvoorbeeld inwoners en sociaal maatschappelijke partners als Stichting Kind & Voeding, HANNN, Humanitas, Sociaal Werk de Schans en de Voedselbank.

Wanneer: start medio januari 2025.

2. Kijkje in eigen keuken: Voedselverspilling

Wat: in de eigen catering en keuken van de gemeente onderzoeken hoe (nog) beter om te gaan met voedselverspilling.

Waarom: de gemeente vermindert voedselverspilling in eigen catering en keukens om zowel een goed voorbeeld te geven als bewustwording en gedragsverandering bij ambtenaren te stimuleren. Dit stimuleert hen mogelijk ook weer om minder te verspillen thuis.

Hoe: er wordt een intern project gestart, waarin dit gezamenlijk met activiteit 2 van speerpunt 3 "Kijkje in eigen keuken: Westerkwartier eet lokaal en gezond" in eenzelfde project wordt opgepakt.

Wie: Aanjager Voedselvisie in samenwerking met de bodes en een medewerker facilitair van de gemeente.

Wanneer: start medio januari 2025.

2.2 Integrale aanpak

De Uitvoeringsagenda Voedselvisie (2024-2026) omschrijft in totaal 13 verschillende acties die bijdragen aan de realisatie van de gemeentelijke ambitie. Om te voorkomen dat deze acties afzonderlijk van elkaar worden uitgevoerd, wat kan leiden tot overlap of juist gemiste kansen, is het essentieel om diverse partijen te betrekken en domein overstijgend te werken. Daarnaast kunnen wij als gemeente op deze wijze ook beter inspelen op wat er al gebeurt in het Westerkwartier. Zo kunnen wij gezamenlijk zaken oppakken, waarmee wij brede kennis, meer uitvoerkracht en integraliteit kunnen waarborgen. Door samenwerking tussen verschillende partijen te bevorderen, kunnen wij synergiën creëren, kennis delen en gezamenlijk werken aan een duurzamer en gezonder Westerkwartier.

De Aanjager Voedselvisie speelt een cruciale rol in het verbinden van deze verschillende stakeholders en het aanjagen van initiatieven, maar kan dit niet alleen. Het is belangrijk om verbonden te blijven met andere collega's binnen de organisatie. Het is aan de Aanjager Voedselvisie om het thema voedsel op de kaart te zetten bij alle relevante afdelingen van de gemeente. Een regelmatig domein overstijgend overleg over voedsel, een verkennend gesprek met andere afdelingen en een halfjaarlijks nieuwsbericht op het interne portaal kunnen hier voorbeelden voor zijn. De Aanjager is ook betrokken bij de uitvoering maar dit is in samenwerking met o.a. collega ambtenaren, de boeren, andere bedrijven, inwoners, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen. Zo kunnen de activiteiten en de voortzetting ervan geborgd worden bij verschillende partijen.

Daarnaast wordt er door de Aanjager jaarlijks gerapporteerd over de voortgang van de Uitvoeringsagenda richting het college en de raad. Dit wordt gedaan om betrokkenheid organisatie breed te borgen.

Aanjager Voedselvisie

De Aanjager Voedselvisie (acht uur p.w.) is de spin in het 'voedselweb' van het Westerkwartier en staat met één been in het gemeentehuis en één been in het gebied. De aanjager jaagt initiatieven en projecten aan maar is met name ook een verbinder. Verbinder tussen kennis en praktijk, tussen inwoner en gemeente en tussen de verschillende initiatieven. De aanjager zorgt ervoor dat mensen enthousiast zijn, er schot in de zaak zit en er acties worden opgepakt. Hij/zij/hen zorgt er samen met inwoners en organisaties voor dat we gezamenlijk concrete stappen zetten op het gebied van Voedsel.

Verantwoordelijkheden en taken

Intern:

- coördinatie uitvoeringsfase Voedselvisie (proces, inhoud);
- aanjager interne voedselprojecten;
- adviseren college inzake voedsel;
- jaarlijkse update Raad;
- aanspreekpunt voedsel, meedenken/werken met collega's; en
- collega's op de hoogte houden van vorderingen.

Extern:

- aanspreekpunt voedsel;
- voedselnetwerk opbouwen, onderhouden (voedseldialoog);
- aanjagen voedselactiviteiten, verbinden; en
- externe communicatie.

3 Voedselnetwerk & dialoog

Tijdens de ontwikkeling van de Uitvoeringsagenda Voedselvisie zijn voedselprofessionals en inwoners gevraagd kritisch mee te denken over de conceptplannen. Het ging om partijen zoals boeren, scholen, voedingsdeskundigen, koks, maatschappelijke organisaties. Naast de waardevolle inbreng op de concept plannen, ontstond er een hele goede en waardevolle dialoog tussen mensen die allemaal iets met voedsel te maken hebben maar elkaar nauwelijks of niet tegenkomen en spreken. Nu spraken ze elkaar wel, leerden ze elkaar kennen, ontstond er begrip voor ieders situatie en werden ideeën geboren.

Eén van de conclusies vanuit de gemeenschap was dat deze dialoog structureler georganiseerd moet worden, om deze verbinding te onderhouden. De gemeente wil deze energie graag behouden en ziet daarom rol om het Voedseldialoog te faciliteren. Daarnaast kan er via het Voedseldialoog opgehaald worden welke huidige activiteiten er in het Westerkwartier worden ondernomen en waar er nog kansen liggen die (gezamenlijk) opgepakt kunnen worden. Dit kan ook bijdragen aan het uitvoeren van de activiteiten die in deze Uitvoeringsagenda zijn opgenomen.

Een band opbouwen en tot iets te komen heeft tijd nodig. Met de vaststelling van deze Uitvoeringsagenda wordt vanaf nu deze Voedseldialoog tweemaal per jaar georganiseerd. De volgende elementen staan centraal in het Voedseldialoog:

- verbinding;
- gelijkheid;
- van elkaar leren;
- elkaar verder helpen;
- flexibele groep (vrijheid om aan te sluiten);
- voor iedere 'voedselprofessional' en inwoner toegankelijk;
- aansluitend bij actuele uitdagingen, thema's of activiteiten;
- soms themagericht, soms vrije invulling;
- samen initiatieven, projecten en/of bedrijven opzetten;
- evaluatie en monitoring van gemeentelijk beleid;
- partijen koppelen aan vraagstukken vanuit de deelnemers van de Voedseldialoog; en
- de gemeente faciliteert, verbindt, maar hoeft niet per se de leiding te nemen.

4 Voedselsubsidie Westerkwartier

Als gemeente hebben wij een visie geformuleerd op voedsel (zie Voedselvisie 2024-2030). Met de bovenstaande activiteiten werkt de gemeente aan de speerpunten richting de ambitie. Echter, hoe dat precies gaat en wat daarvoor precies moet gebeuren, weten andere partijen of inwoners misschien wel veel beter. Hebben inwoners, organisaties of ondernemers een goed idee dat in lijn ligt met de speerpunten en ambitie, dan kan de gemeente deze ideeën financieel ondersteunen. Vanaf januari 2025 tot en met december 2026 is er jaarlijks ruimte om per speerpunt €3.000 te vergeven waarbij één aanvraag maximaal €1.500 kan aanvragen. Dit maakt een totaal jaarbudget voor deze regeling van €12.000.

Juist de bottom-up projecten vanuit de inwoners, ondernemers en organisaties komen in aanmerking. Met deze bijdrage hoopt de gemeente die activiteiten beter mogelijk te maken. Activiteiten die van grote meerwaarde kunnen zijn voor bijvoorbeeld een dorp of buurt, voor een school, voor een bepaalde doelgroep of voor een maatschappelijk organisatie of ondernemer. Voorbeeldprojecten hiervoor zijn:

- een buurtmoestuin;
- een voedselactiviteit op school;
- een dorpsmaaltijd;
- een bijdrage aan de korte keten in de vorm van een verkooppunt langs de weg;
- een oogstfeest; of
- een snoeicursus fruitbomen.

De gestelde voorwaarden aan de initiatieven komen op de gemeentelijke website te staan bij het aanvraagformulier voor de subsidie. Dit wordt opgepakt door de projectgroep Voedselvisie in samenwerking met communicatie begin 2025. Deze bestaat uit:

- de Aanjager Voedselvisie;
- een beleidsmedewerker publieke gezondheid; en
- een beleidsmedewerker landbouw.

De beoordeling van de subsidieaanvragen wordt ook gedaan door de projectgroep Voedselvisie. Hiervoor stellen zij in 2025 een toetsingskader op.

5 Evaluatie en Monitoring

De gemeente staat met de Uitvoeringsagenda Voedselvisie dicht bij de inwoner en organisaties. Gezamenlijk met lokale partijen werkt de gemeente aan de opgestelde speerpunten en evalueren en monitoren wij dit proces en de resultaten. Dit doet de gemeente op de volgende wijze.

5.1 Evaluatie

Ieder jaar evalueert de Aanjager Voedselvisie, samen met direct betrokken collega's, het proces en de inhoud. De Aanjager moet hier zelf nog een methode voor kiezen of ontwikkelen. Op projectniveau, per project of activiteit in de Uitvoeringsagenda, wordt er geëvalueerd en hoe dit wordt gedaan wordt opgenomen in het projectplan van desbetreffende project of activiteit.

Daarnaast vindt er in juni 2025 een evaluatiegesprek plaats tussen de Aanjager Voedselvisie en de raad van de gemeente Westerkwartier. Hierin wordt bepaald of de realisatie van alle opgenomen activiteiten haalbaar is en wat er mogelijk nog nodig is om dit te organiseren.

5.2 Monitoring

Per doelstelling vindt er monitoring plaats om te peilen of we op koers liggen. De manier waarop verschilt per doelstelling. Aan de hand van de monitoring wordt bepaald of er moet worden bijgestuurd.

Westerkwartier Panel

Het Westerkwartier Panel wordt ingezet om aansluiting te hebben bij de inwoners van het Westerkwartier. Dit is een beproefde methodiek waarbij de gemeente inwoners kan bevragen op allerlei voedselzaken en daarmee acties kan monitoren en mogelijk aan te passen. Zulke vragen kunnen bijvoorbeeld gaan over de eigen voedselkeuzes, de voedselomgeving of het gemeentelijk beleid. Dit is belangrijk om goed te organiseren zodat beleid zo effectief mogelijke resultaten kan behalen.

Met de onderzoeksafdeling van de gemeente wordt afgestemd hoe vaak de inwoners hierover kunnen worden bevraagd. Tot op heden is het inwonerspanel hiervoor nog niet ingezet.

Duurzame Landbouw

Aan het einde van 2026 zijn de drie acties binnen het speerpunt Duurzame landbouw opgestart of uitgevoerd en hiermee werkt de gemeente, met betrokkenheid van lokale boeren en organisaties, aan het verduurzamen van de Westerkwartierse landbouw.

Hoe monitoren we deze doelstelling?

- Monitoring aan de hand van de realisatie van de twee genoemde activiteiten gedurende de uitvoeringsfase.
- Kwantiteit en kwaliteit van samenwerkingsverbanden met lokale boeren en organisaties.
- In gesprek met partijen als LTO Westerkwartier, BoerenNatuur Groningen West, Werkgroep Wenakker.
- Periodieke data vanuit overheden en kennisinstellingen.

Onze gezonde voedselomgeving

Aan het einde van 2026 heeft de Uitvoeringsagenda ondersteund in de ontwikkeling en/of uitvoering van de onderstaande drie acties, gericht op het realiseren van een gezonde voedselomgeving, met de betrokkenheid van ten minste zes lokale partijen.

Hoe monitoren we deze doelstelling?

- Monitoring aan de hand van de realisatie van de vier genoemde activiteiten gedurende de uitvoeringsfase.
- Kwantiteit en kwaliteit van samenwerkingsverbanden met lokale partijen.
- In gesprek met GGD, HANNN, Dorpencontactfunctionarissen gemeente, huisartsen, supermarkten en scholen.
- Westerkwartier Panel bevragen over voedselomgeving.
- Periodieke data vanuit overheden, de GGD en kennisinstellingen.

Gezond eten en van dichtbij

Aan het einde van 2026 heeft de Uitvoeringsagenda ondersteund in de ontwikkeling en/of uitvoering van de onderstaande vijf verkenningen, met de betrokkenheid van ten minste zes lokale partijen.

Hoe monitoren we deze doelstelling?

- Monitoring aan de hand van de realisatie van de vier genoemde activiteiten gedurende de uitvoeringsfase.
- In gesprek met GGD, HANNN, huisartsen en diëtisten over gezond en ongezond eten.
- In gesprek met agrariërs, supermarkten en voedseltuinen over eten van dichtbij.
- Periodieke data vanuit overheden, de GGD en kennisinstellingen.

Minder voedselverspilling

Aan het einde van 2026 heeft de gemeente de twee acties binnen het speerpunt Minder voedselverspilling opgestart of uitgevoerd met betrokkenheid van minimaal vijf lokale partijen.

Hoe monitoren we deze doelstelling?

- Monitoring aan de hand van de realisatie van de twee genoemde activiteiten gedurende de uitvoeringsfase.
- Kwantiteit en kwaliteit van samenwerkingsverbanden met lokale partijen.
- Westerkwartier Panel bevragen over voedselverspilling.
- Periodieke data vanuit overheden en kennisinstellingen.

6 Financiën

Vanuit de vorige collegeperiode is er structureel jaarlijks €35.000 begroot voor voedsel. Vanuit het huidige college uitvoeringsprogramma is hier van 2024 t/m 2026 jaarlijks €45.000 voor begroot. Dit maakt het budget voor 2024 t/m 2026 €80.000 per jaar.

Dit geld wordt ingezet voor een aanjager (acht uur per week) en dient als projectgeld voor de benoemde activiteiten. Daarnaast wordt er een budget gereserveerd voor de Voedselsubsidie Westerkwartier. Deze regeling heeft een jaarbudget van maximaal €12.000 per jaar.

Kosten, per jaar:

Aanjager	€36.800
Subsidieregeling	€12.000
Projecten	€31.200
Totaal	€80.000

Het is goed mogelijk dat voor enkele activiteiten aanvullende financiering nodig is, bijvoorbeeld vanuit subsidies.

7 Definities

Voedselsysteem
Een voedselsysteem is de verzameling van alle actoren en activiteiten verbonden met de productie, verwerking, distributie, bewerking, consumptie en reststroomverwerking van voedsel, evenals de socio-economische, ecologische en ruimtelijke uitkomsten van deze activiteiten.[11]

Voedselomgeving
De voedselomgeving omvat de beschikbaarheid, informatie, prijs, promotie en zichtbaarheid van voedselverkooppunten en voedingsmiddelen, maar ook de heersende sociale normen en voedselcultuur en voedselrichtlijnen en wetgeving. Deze aspecten van de voedselomgeving beïnvloeden ons eetgedrag: sociale acceptatie, hoge beschikbaarheid en lage prijs bepalen voor een groot deel wat we kopen. Waar je bent is wat je eet: de voedselomgeving verschilt tussen individuen en groepen in de samenleving en draagt bij aan verschillen in eetpatronen en gezondheid.[12]

Voedselzekerheid
Voedselzekerheid houdt in dat je altijd fysieke, sociale en economische toegang hebt tot voldoende, veilig en gezond voedsel. Dit voedsel ook voldoen aan jouw voedselvoorkeuren en dieetbehoeften voor een actief en gezond leven. Het gaat dus over de mogelijkheid om voedsel aan te schaffen, ook in tijden wanneer het niet mogelijk is om dit in het buitenland in te kopen. Voedselzekerheid gaat dus ook over lokale productie.[5]

Korte keten
Een korte keten is een toeleveringsketen met een beperkt aantal marktdeelnemers die zich inzetten voor samenwerking, lokale economische ontwikkeling en nauwe geografische en sociale betrekkingen tussen voedselproducenten, -verwerkers en consumenten.[13]

Duurzame ontwikkeling
Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die tegemoetkomt aan de levensbehoeften van de huidige generatie, zonder die van de toekomstige generaties tekort te doen. Het gaat hierbij om economische, sociale en leefomgevingsbehoeften. Voorbeelden zijn een schoon milieu, biodiversiteit in de natuur, een hoogopgeleide en gezonde bevolking, goed werkende sociale netwerken en maatschappelijk vertrouwen.[14]

Inclusief
Inclusief of inclusie staat voor een inclusieve samenleving. Een open samenleving waar iedereen ertoe doet en van waarde is ongeacht verschillen. Dat betekent dat iedereen die dat wil volwaardig deel uit kan maken van die samenleving en erbij hoort. In een inclusieve samenleving heeft iedereen dezelfde rechten en dezelfde kansen om zelfstandig mee te doen op alle terreinen van het leven. Dat kan alleen als men rekening met elkaar houdt en geen drempels opwerpt voor de ander om mee te kunnen doen.[15] In de praktijk blijkt het voedselsysteem niet altijd even inclusief. Niet iedere doelgroep heeft goed toegang tot vers en gezond voedsel. Met de Voedselvisie beogen we een inclusiever voedselsysteem.

Lokaal
Er bestaat geen vaststaande definitie voor lokaal, of lokaal voedsel. Wat de één lokaal vindt hoeft de ander niet lokaal te vinden. Lokaal voedsel is wat ons betreft van zo dichtbij mogelijk, denkende aan Noord-Nederland. Een keten waar men elkaar kent, waar directe feedback plaatsvindt en waar eerlijke prijzen worden betaald. Lokaal betekent ook meer met de seizoenen mee eten.

8 Bronnenlijst

1. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (2021). *Impactvolle determinanten: ongezonde voeding.* https://www.rivm.nl/sites/default/files/2021-07/LR_012065_131709_Factsheet%20_ongezonde_voeding_V5.pdf.
2. Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021). *Gezondheidsmonitor bevolking 18 jaar of ouder 2020*. CBS Statline. https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/85012NED/table?dl=5494C.
3. Centraal Bureau voor de Statistiek. (2022). *Gezondheidsmonitor jeugd 2019*. CBS Statline. https://statline.rivm.nl/#/RIVM/nl/dataset/50077NED/table?ts=1700054504952.
4. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (n.d.). *Gezondheidsverschillen*. Loket Gezond Leven. https://www.loketgezondleven.nl/gezondheidsthema/gezondheidsverschillen/cijfers-en-feiten.
5. WUR. (n.d.). *Voedselzekerheid: Voldoende, veilig en Gezond Voedsel voor Iedereen*. https://www.wur.nl/nl/show/voedselzekerheid-2.htm.
6. Lichtenberg, E. (2002). Agriculture and the environment. *Agriculture and Its External Linkages*, 1249–1313. https://doi.org/10.1016/s1574-0072(02)10005-3.
7. Voedingscentrum. (n.d.). *Voedselverspilling*. https://www.voedingscentrum.nl/encyclopedie/voedselverspilling.aspx.
8. Voedingcentrum. (2019). *Factsheet Voedselverspilling bij huishoudens in Nederland in 2019*. Voedselverspilling bij huishoudens in Nederland in 2019. https://www.voedingscentrum.nl/Assets/Uploads/voedingscentrum/Documents/Professionals/Pers/Factsheets/English/Fact%20sheet_Eating%20more%20sustainably_2017.pdf
9. Universiteit van Amsterdam. (2023). *Onderzoekers Uva en Amsterdam UMC maken voedselomgeving meetbaar*. https://www.uva.nl/content/nieuws/persberichten/2023/12/onderzoekers-uva-en-amsterdam-umc-maken-voedselomgeving-meetbaar.html?cb.
10. Voedingscentrum. (2024). Wat is De Schijf van Vijf?. Voedingscentrum. https://www.voedingscentrum.nl/nl/gezond-eten-met-de-schijf-van-vijf/wat-is-de-schijf-van-vijf.aspx.
11. Voedsel Verbindt. (n.d.). *Uitvoeringsagenda 2020-2023*. https://voedselverbindt.nl/wp-content/uploads/2020/06/Uitvoeringsagenda-Voedsel-Verbindt-juni-2020-2023-1.pdf.
12. De Boer op Noord. (2024). De Boer op Noord. https://deboeropnoord.nl/.
13. Ruijter, A. de, Dijkstra, C. Wallage, B., Poelman, M., Bergsma, L., Kolfschooten, H., Wewerinke, W., Rutgers, T., Waterlander, W. (2023). 'Tussen mens en ruimte, de (on)gezonde voedselomgeving als omgevingswaarde,' Amsterdam.
14. Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023). *Wat is Duurzaamheid?* https://www.cbs.nl/nl-nl/faq/specifiek/wat-is-duurzaamheid-.
15. Coalitie voor Inclusie. (2023). *Wat is inclusie?* https://coalitievoorinclusie.nl/vn-verdrag-handicap/wat-is-inclusie/.

Colofon

Portefeuillehouder:	Harry Stomphorst
Team:	Team Innovatie & Onderzoek
Datum:	17 december 2024

Gemeente Westerkwartier

Gemeente
Westerkwartier